

vrijednost za historiografiju. Stoga ovo djelo možemo smatrati značajnom i za niz interdisciplinarno zasnovanih tema prijeko potrebnom literaturom za kojom će, vjerujemo, uz znanstvenike, posegnuti i šira čitateljska javnost.

Lovorka Čoralić

Ivana PRIJATELJ PAVIČIĆ, **U potrazi za izgubljenim slikarstvom: o majstoru Lovru iz Kotora i slikarstvu na prostoru od Dubrovnika do Kotora tijekom druge polovice XV. stoljeća**, Matica hrvatska – Ogranak Dubrovnik, Dubrovnik, 2013., 399 str.

Jedan od vodećih predstavnika dalmatinskoga, bokeljskoga i dubrovačkog slikarstva 15. stoljeća bio je – prema mišljenju većine povjesničara umjetnosti – Bokelj Lovro Marinov Dobričević (1419. – 1478.). Ujedno je Dobričević – zanimljivo je to spomenuti – nakon Vlahe Bukovca najprodavaniji dubrovačko-bokeljski slikar staroga razdoblja na inozemnom tržištu. Njegovu je životu i slikarskome opusu posvećen pozamašan broj znanstvenih radova, poglavlja u knjigama, kataloških i leksikografskih natuknica, ali nijedno monografsko djelo.

Knjiga Ivane Prijatelj Pavičić, ugledne, svestane i znanstvenim prinosima vrlo produktivne povjesničarke umjetnosti, prvi je pokušaj da se Dobričeviću opusu, ali i njegovoj »fortuni« u historiografskim djelima, posveti zaokruženo djelo. Knjiga nije cjelovit katalog Dobričevićevih djela niti je – kako autorica sama napominje u uvodnome poglavlju (str. 8) – zamišljen kao monografski rad već je cilj ovoga istraživanja zbirno predstavljanje znanstvenih oglada (iz pera autorice) posvećenih raščlambi različitih aspekata umjetničkoga fenomena Lovre Dobričevića te dubrovačkoga i bokeljskoga slikarstva njegova doba. Prva cjelina opsežna je uvodna studija (7–46) u kojoj se kontekstualiziraju povijesne i društvene okolnosti Dobričevićeva vremena. Tragom recentne domaće, ali i uporabom opsežne strane literature, autorica ukazuje na nedovoljno spominjane okolnosti koje su uvjetovale i usmjeravale rad likovnih umjetnika toga doba. Ovdje saznajemo o proceduri naručivanja oltarnih slika u Kotoru i Dubrovniku 15. stoljeća, o terminologiji prisutnoj u ugovorima za izradbu sakralnih slikarskih djela, o cijenama na onodobnome tržištu slika, funkcioniranju slikarskih radionica, naručiteljima slikarskih djela (njihov socijalni i profesionalni status) te kako je u sve navedene okolnosti bio uključen Lovro Dobričević. Poglavlje »Lovro Dobričević: kronologija jednoga dramatičnoga umjetničkog života« (47–67) donosi kronološki pregled dokumenata koji posvjedočuju osobne i umjetničke etape iz Dobričevićeva životopisa, promišljanje o njegovu identitetu (Bokelj, Dubrovčanin, Dalmatinac, *Schiavone* ili sve zajedno), kao i osvrt na brojna historiografska djela koja su se njime bavila. Cjelina »Život i djelo« (69–152) opsežno je razmatranje Dobričevićeve mletačke etape stvaranja (1435. – 1447.), umjetničkog ambijenta Mletaka u to doba (Dobričevićevi učitelji), kao i uvida u slikarska dostignuća Dubrovnika i Kotora od 1420. do 1450. godine. Djelovanje Blaža Jurjeva Trogirana, kotorskih i dubrovačkih sitnoslikara, primjeri konkretnih sitnoslikarskih/slikarskih djela (minijature iz dubrovačkoga molitvenika u Arhivu HAZU u Zagrebu), poliptih iz Kneževa dvora, utjecaj Dobri-

čevićeva prethodnika i dijelom suvremenika Matka Junčića (uz podroban osvrt na njegov slikarski opus), samo su neke od tema, međusobno povezanih upravo Dobričevićevim stvaranjem, sadržanih u ovoj cjelini. Djela toga vremena zasigurno su utjecala na Dobričevićovo stvaranje, ikonografska rješenja i promišljanja, ali su povjesničarima umjetnosti – razvidno je iz ove cjeline – zadala nemale poteškoće kada je riječ o njihovoj atribuciji. Slijedi poglavlje koje se bavi Dobričevićevim stvaralaštvom nakon smrti Matka Junčića u svjetlu arhivskih dokumenata (153–201). Rekonstrukcijom Dobričevićeva opusa i tijekom djelovanja razvidnim postaje da je taj umjetnik tek po Junčićevoj smrti i zahvaljujući konačnome preseljenju u Dubrovnik postao središnjom osobom dubrovačkoga, ali i šireg regionalnog slikarstva. Autorica u ovome poglavlju podrobno raščlanjuje Dobričevićovo djelovanje na uspostavljanju vlastite slikarske radionice, kao i kontekst naručivanja cijelog niza slikarskih djela u koji je taj majstor bio izravno uključen (raspela za crkvu sv. Dominika, glavni oltar u katedrali, krilni oltar u crkvi sv. Vlaha, glavni oltar u crkvi Gospe od Milosti na Dančama, glavni oltar crkve sv. Jeronima u Slanome i drugo). Posebnu pozornost istraživača predstavljaju djela koja su i danas sačuvana i dostupna javnosti, a njihova ikonografska i teološka raščlamba izazov su za istraživače.

Slijedi sažeto poglavlje naslovljeno »Rekonstrukcija Dobričevićeve radionice: Dobričević kao učitelj« (203–206), a potom se autorica bavi onovremenim razvojem slikarskoga umijeća na području Boke kotorske (»Pokušaj rekonstrukcije slikarstva u Boki kotorskoj od 1450. do 1470.: specifičnosti stila i ikonografije fresko-slikarstva uvjetovanih crkvenim i političkim prilikama«, 207–241). Središnje pitanje ovoga dijela teksta odnosi se na utjecaje i konkretne prinose Dobričevića onovremenome bokeljskom slikarstvu (manastir Savina, kotorska crkva sv. Ane, Gospa od Škrpjela, crkva sv. Bazilija u Mržepu). Posebna se pozornost pridaje Dobričevićevim minijaturama u tzv. kodeksu Bucchia (Buća), njihovoj simbolici, tipologiji likova te raščlambom mogućnosti da je Dobričević osobno sudjelovao na njihovoj izradbi.

Naručitelji slikarskih djela Lovre Dobričevića bili su – razvidno je iz kotorskih i dubrovačkih primjera – ugledni plemići, bogati građani, bratovštine i crkvene ustanove. Poglavlje pod naslovom »Rad Lovra Dobričevića za bosanske franjevce. Kratkotrajna epizoda kraljevskog slikara« (243–259) zasnovano je na dokumentima iz Državnoga arhiva u Dubrovniku iz kojih je vidljivo da je Dobričević radio nekoliko radova za franjevačku vikariju u Bosni. Ukazujući na povijesni kontekst bosanskih narudžbi, autorica sliku »Uskršli Krist i donator« iz samostana Kraljeva Sutjeska, danas u Strossmayerovoj galeriji u Zagrebu, pripisuje upravo Dobričeviću. »Tragom sudbine jednoga Dobričevićeva rastavljenog poliptiha« (261–286) poglavlje je u kojemu se razmatra (uz vrlo podroban osvrt na historioografska saznanja) je li poliptih »Navještanje Ludlow« (Prag) nekoć činio cjelinu s istovjetnom slikom koja se danas čuva u Londonu. Izvršivši podrobnu raščlambu ikonografskih obilježja navedenih djela, autorica smatra da je riječ o nekada jedinstvenom poliptihu koji se prvotno nalazio u franjevačkoj crkvi u Rožatu u Rijeci dubrovačkoj. Slijedi raščlamba historijata slike »Bogorodica koja adorira Dijete« iz Galerije Akademije u Mletcima (»O slikama Porođenja i Bogorodice koje se vezuju uz Dobričevića i njegov krug«, 287–303), a u sklopu ovoga poglavlja razmatra se pitanje predložka teme »Porođenja« sredinom 15. stoljeća u mletačkome i dubrovačkom slikarstvu, pitanje datacije te ostale ikonografske teme vezane uz Dobričevićev uradak ili uradak njegove slikarske radionice.

Završno poglavlje knjige odnosi se na »Dobričevićev utjecaj na dubrovačko i kotorsko slikarstvo i pokušaj rekonstrukcije njegove radionice/kruga« (305–318), posebice s obzirom na moguće nastavljачe Dobričevićeva umjetničkog izražaja (sinovi Vicko i Marin).

U završnome dijelu knjige sadržani su »Zaključak« (319–321), prijepis objavljenih transkribiranih arhivskih dokumenata i registri vezanih uz Lovru Dobričevića (323–340), popis uporabljene literature (341–361), pregled popratnih priloga knjige (tablice, fotografije i grafički prilozi, 363–372), sažetak na engleskom jeziku (373–375), riječi zahvale (377–378), kazala osobnih imena i zemljopisnih pojmova (379–396) i sadržaj (397–399). Uz navedeno, potrebno je naglasiti da je knjiga, u svojem završnome dijelu, opremljena brojnim ilustracijama (150), neophodnim u kontekstu uvida u slikarski opus Lovre Dobričevića i njegovih suvremenika.

Knjiga Ivane Prijatelj Pavičić teži rekonstruirati, tragom spoznaja iz historiografije i uvidom u arhivsko gradivo, životni put i prinose slikara Lovre Dobričevića. Međutim, Dobričević i njegov opus nisu jedini predmet ovoga istraživanja. Dobričevićovo vrijeme, posebno raščlanjeno na stranicama ove knjige, otkriva nam i slikarske dosege dubrovačkoga i bokeljskog slikarstva 15. stoljeća, opće prilike koje su uvjetovale umjetničko stvaranje toga vremena, kao i njihove najznačajnije protagoniste. Stoga će ova knjiga, ne treba dvojiti, biti korisna i uporabljiva literatura kako za povjesničare umjetnosti tako i za »klasične« povjesničare, proučavatelje »zlatnoga doba« Dubrovnika i njegove neposredne okolice.

Lovorka Čoralić

Rina KRALJ-BRASSARD, Djeca milosrđa: napuštena djeca u Dubrovniku od 17. do 19. stoljeća, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Zagreb – Dubrovnik, 2013., 450 str.

Nahodi – napuštena djeca – stoljećima su diljem europskoga prostora smatrani marginalnom društvenom skupinom. Nahode su smatrali drugačijima, tuđima, bez prava glasa zbog nezrele dobi, osobama bez poveznice s biološkom obitelji koja daje identitet i time omogućuje izravno uključivanje u životno svakodnevlje zajednice. Dubrovačka Republika, država u kojoj je oduvijek bila naglašena briga za opće dobro, istraživaču je izvršno područje za proučavanje fenomena napuštene djece te se tom problematikom – izazovnom, ali i višestruko zahtjevnom – bavi Rina Kralj-Brassard. Arhivska građa uporabljena u ovoj monografiji ponajprije je pohranjena u Državnome arhivu u Dubrovniku i Biskupijskom arhivu u Dubrovniku (matične knjige, serija *Misericordia* koja sadrži zapise o poslovanju nahodišta, odluke državnih vijeća i drugo), a uz obilje arhivskog materijala autorica je koristila i brojnu domaću i inozemnu relevantnu literaturu.

Knjiga započinje »Sadržajem« (7–9), »Predgovorom« (11) i »Uvodom« (13–16) u kojemu se sažeto i pregledno iznose osnovne metodološke smjernice i ciljevi istraživanja.

Prvo poglavlje (»Potresna europska stvarnost: napuštanje djece«, 17–37) sadrži osvrt na fenomen napuštanja djece i razvoj ustanova za njihovu skrb diljem europskih zemalja. Razmatra se fenomen »viška« populacije i neželjena roditeljstva, utvrđuje (u povijesnim